

Matías Gámez Genovart
matiesgamez25@gmail.com

¹ Pòster realitzat en el marc de la Beca de col·laboració destinada a estudiants universitaris per a fer tasques de recerca en departaments universitaris, 2022-23, Ministeri d'Educació i Formació Professional (MEFP), i del Projecte PID2020-113677GB-I00, finançat per MCIN/AEI/ 10.13039/501100011033.

Carla Torres Seguí
carlatorressegui@gmail.com

Introducció

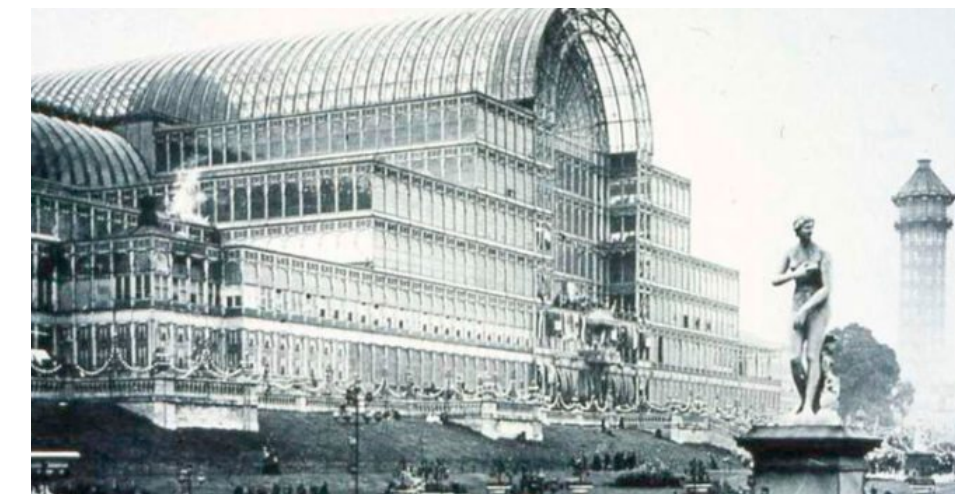
A continuació, es recullen dues investigacions realitzades en dos treballs de fi de grau d'Educació Primària. Ambdós estudis comproven, a través d'una revisió sistematitzada de la literatura, **com es poden nodrir els museus pedagògics d'altres programes educatius**, com el currículum que ofereix la **Filosofia 3/18** i el programa de l'aliança **Educació 360**, per tal d'orientar el canvi que estan duent a terme els museus pedagògics. Per tant, es triangularan i **s'entrecreuran tres temàtiques diferents** **ahora**.

Una de les principals justificacions recau en el fet que segons un estudi que va fer l'Institut IO (elDiario, 2022), el 95% dels espanyols reconeix que es deixa portar per les idees i opinions de la resta. Aquesta xifra justifica la necessitat d'emprendre mesures educatives per tal de dotar a la ciutadania d'eines que permetin desenvolupar el **pensament crític** i **reflexiu**. En aquest sentit, la Filosofia 3/18 ofereix les estratègies necessàries per desenvolupar el pensament crític, que podem traslladar a espais que, segons indiquen els principis de l'educació a **temps complet**, van més enllà de les aules ordinàries i de l'horari lectiu.

Marc teòric

Un **museu pedagògic** es contextualitza com «una institució social que ha de orientarse progresivamente hacia la realidad sociocultural que nos envuelve, tomando como referente el uso del patrimonio histórico-educativo como elemento configurador de nuestra identidad cultural» (Hernández, 1994, p. 198, citat per Domingo *et al.*, 2022, p. 1388). Així mateix, tal com exposa Pablo Álvarez, el museu pedagògic és el municipi que intenta reivindicar i valorar la professió del docent. Aquest interès per recol·lectar i mostrar material educatiu va començar a mitjan segle XIX amb el que es coneixien com a Exposicions Universals a Alemanya, Regne Unit i França (Castro, 2013, p. 104; Moreno, 2015, p. 89). Pel que fa a l'estat de la qüestió a Espanya, segons García del Dujo (1985, citat per Álvarez, 2018), el principal antecedent el tenim amb el Museu Pedagògic Nacional (1882-1941). Va ser un museu nascut en el marc de la ILE que cercava la innovació educativa i la formació del professorat. Posteriorment, a finals del segle XX, el nombre d'exposicions varen començar a augmentar considerablement, i actualment, tenim aproximadament 65 entitats museístiques de l'educació repartides per tot el país (Álvarez, 2016, pp. 26-27; SEPHE, 2023). Per acabar, podem comentar que segons indiquen Collel·ldemont i Moreu (2007, p. 472), als anys vuitanta va aparèixer la nova museologia, que tenia la intenció d'acabar amb uns discursos etnocèntrics nacionalistes excoients i es pretenia transformar l'arquitectura dels museus, les formes d'investigar l'objecte i la relació museu-visitant (Miquel i González, 2022, p. 172).

The Crystal Palace, construït a Hyde Park per l'Exposició Universal de Londres, 1851.

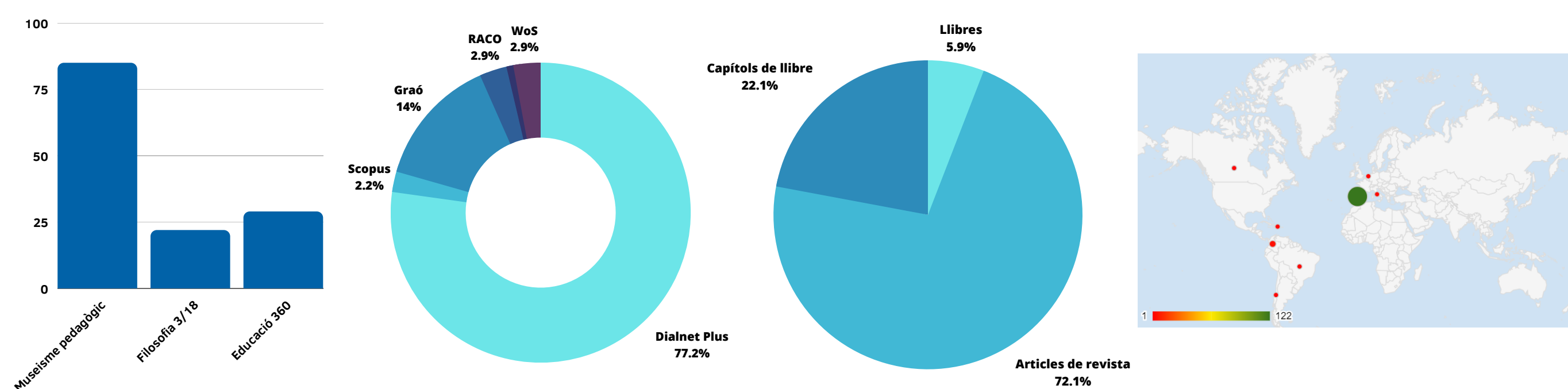
Museu Pedagògic Nacional, resultat dels viatges per Europa de Manuel Bartolomé Cossío.

Pel que fa a l'**Aliança Educació 360**, cal destacar que es basa en el treball en xarxa de qualsevol institució política, social i educativa, i el seu gran repte és fer realitat el dret de tots els infants i adolescents d'aprendre més enllà de l'escola. Per això, és important connectar els aprenentatges de l'educació no formal i la formal. D'aquesta manera, es requereix la cooperació i la participació de tots els agents educatius del territori. Només així es podrà tenir una concepció de l'educació totalment integral, atès que les persones aprenen i s'eduquen «en tots els espais de la seva vida [...]». S'aprèn al llarg i ample de la vida» (Gargallo, 2018). Així com indiquen Delors, Petrus i Ortega, «l'educació ha deixat de ser patrimoni de l'escola perquè es considera com una característica de l'existència humana» (Delors, 1996; Petrus 1998; Ortega, 2002; citats per Civís, *et al.*, 2007, p. 14.).

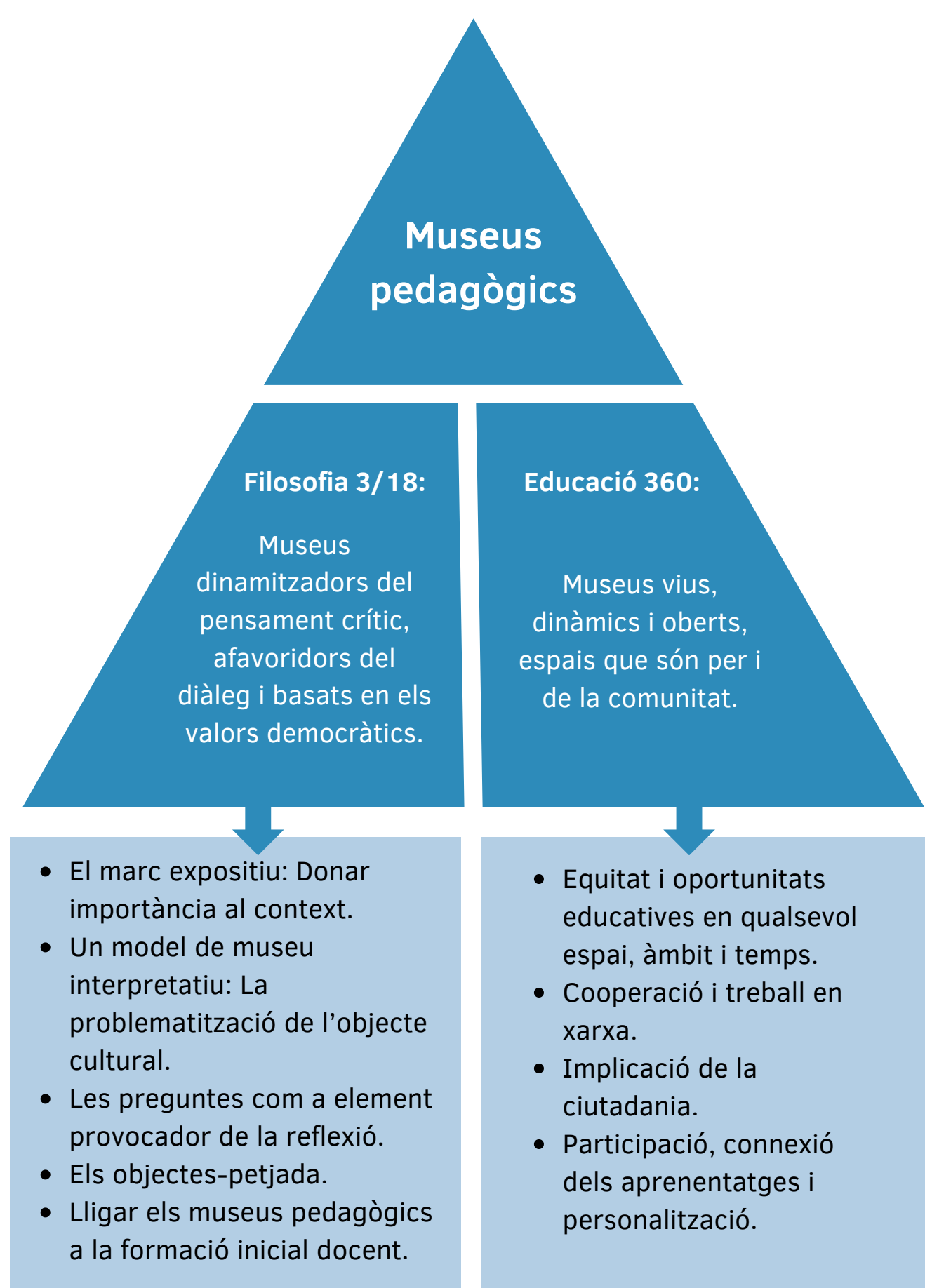
Dit això, la **Filosofia 3/18**, creada pel GrupIREF i entesa com a un currículum per desenvolupar de manera sistematitzada les habilitats de pensament (de Puig, 2012; Raurell i Triadú, 2012), ofereix totes les seves eines als museus pedagògics per tal de transformar-los en veritables espais dinamitzadors del pensament crític. El projecte de Filosofia 3/18 neix a partir d'una reunió que es va fer a la seu de la UNESCO de París (1998) on es va arribar a la conclusió que el principal objectiu d'aquest tipus de programes havia de ser desenvolupar el pensament crític i creatiu i estimular les habilitats lògiques i de pensament. D'aquesta manera, es podria atendre el disseny general d'aprendre a pensar, i en definitiva, a pensar millor, que segons Irene de Puig (2012, p. 31) implica atendre a dos principis: eficàcia (lògica, relacions, supòsits, classificacions...) i bondat (ètica, qüestió moral en si mateixa). Els antecedents de la Filosofia 3/18 els trobam amb el programa aplicat internacionalment als anys setanta del segle passat per ensenyar a pensar, Philosophy for Children, de Matthew Lipman (García *et al.*, 2000, p. 207).

Metodologia

La metodologia emprada és la **revisió sistematitzada de la literatura**, caracteritzada per la seva transparència i sistematització. La mostra que fa servir són documents, els quals es van seleccionant a través de diferents passes. Per tant, s'ha seguit un mètode específic fragmentat en diferents fases per garantir la sistematicitat. Hem fet servir un total de **9 equacions** (formades per diferents paraules claus, escrites en diferents idiomes, i relacionades a través d'operadors com OR i AND) que han estat introduïdes a plataformes com **Dialnet Plus**, **Scopus**, **ERIC**, **Web of Science**, **Repositori UIB**, **Graó** i **RACO**. A partir d'aquí, hem aplicat una sèrie de filtres d'inclusió i exclusió que han permès acotar la mostra documental a **136 documents**.

Resultats

Aquestes investigacions demostren que el museisme pedagògic no pot caminar separat ni de la Filosofia 3/18 ni de l'Educació 360. Per començar, a partir de les noves tendències dels museus pedagògics i del que proposa l'Aliança Educació 360, s'han extret els **punts en comú** i s'han fet **recomanacions teòriques** per als museus pedagògics, en especial per al MEIB. En primer lloc, s'ha considerat que el museu ha de passar a ser un **museu viu, dinàmic i sense portes cap a l'exterior**. Per això, els museus necessiten trencar amb les barreres físiques de l'edifici i sortir al carrer, la qual cosa lliga molt amb l'Educació 360. A partir d'aquí, es proposa al museu col·laborar amb alguna associació de l'àmbit d'educació no formal i muntar alguna diada al carrer sobre els jocs i les joguines més antigues. Així mateix, es planteja donar-li una volta a la peça del mes i que sigui mostrada a tot el poble a partir de la tercera setmana. En segon lloc, **el museu ha de ser per i de la comunitat**. En aquest sentit, s'ha d'engrescar a tota la societat a formar part i participar amb el museu. Així doncs, és important recórrer a la interactivitat i que el públic sigui l'autèntic protagonista del museu, amb la qual cosa es proposa allunyar-se de les visites tradicionals per passar a altres actuacions més significatives, tals com tallers exploratoris i multisensorials, gimcanes, etc.

Pel que fa a la relació amb la Filosofia 3/18, les connexions que se n'estableixen també són evidents, i és que els museus pedagògics es defineixen com **espais dinamitzadors del pensament crític** (l'escolaritat és una experiència gairebé universal i és més fàcil reflexionar sobre allò que hem viscut), es comparteix un **gran caràcter dialògic** (els museus conceben la relació amb el visitant com un diàleg bidireccional i a la Filosofia 3/18 l'aprenentatge és purament dialògic) i també tenen en comú els **valors democràtics** (acudint als antecedents de la Filosofia 3/18, Dewey va reivindicar la importància de la democràcia, fet que podem relacionar ràpidament amb la història pública i la seva intenció de donar veu a aquelles històries que han estat silenciades). Dit això, s'han establert també cinc orientacions per tal de guiar els canvis dels museus pedagògics per afavorir el seu caràcter dialògic i crític: atendre el marc expositiu donant importància al context per afavorir la diferent interpretació i construcció de significats, apostar per un model de museu interpretatiu on es problematitzi l'objecte cultural (entenant-lo com a problemàtic i qüestionable, escoltant diferents veus i perspectives i cercant sempre la provocació cognitiva des d'una situació basada en la simetria relacional), l'ús de preguntes com a gran element provocador de la reflexió (làmines de Wonder Ponder en infants sobre l'escolaritat, i preguntes de memòria, convergents, divergents i de judici per a adults), l'ús d'objectes-petjada (com a elements més proclius a una interpretació crítica que qüestionen el caràcter hegemònic de certes pràctiques i les teories subjacents sobre les quals se sustenten), i finalment, lligar els museus pedagògics a la formació inicial de mestres, com a un recurs molt potent per conèixer, difondre i reivindicar el patrimoni històric educatiu afavorint els moments per a poder desenvolupar un perfil docent crític i reflexiu.

Conclusions

En definitiva, s'ha comprovat que un nou escenari museístic és possible. Hem d'aconseguir tenir uns museus pedagògics que traspassin fronteres, que esdevinguin espais de relació i de vida en comunitat, perquè **els museus són de cada vegada més el que fan i deixen de ser el que tenen**. Així mateix, la consigna des de l'Educació 360 és clara: tot i tothom pot educar, i **es pot aprendre en qualsevol àmbit, temps i espai**. A més, queda demostrat que la Filosofia 3/18 posa sobre la taula les eines perquè els museus **dirigeixin la seva mirada al passat, qüestionin de manera crítica el present i projectin quina és l'educació que volem al futur**. Tot això anirà en benefici del desenvolupament del pensament crític i de construir una mirada més rica, que afavoreixi la construcció d'alteritats i que permeti fer una **reconstrucció crítica de l'escolaritat**, tenint en compte a la dona, a les minories, a l'obrerisme, als mestres silenciats i a la cultura popular. Conèixer el nostre passat ens serà fonamental per entendre el nostre present. A més, qui no coneix la seva història està condemnat a repetir-la. Si prenem consciència de la dimensionalitat de l'assumpte, entendrem que estam parlant d'un bé comú fonamental per a que avanci qualsevol societat: l'educació. Aquesta educació, en el cas concret dels museus, ha de ser **crítica, descentralitzada, oberta i reflexiva**. Al cap i a la fi, com deia Nelson Mandela, l'educació és l'arma més poderosa que pots emprar per canviar el món. Per això, «ens hi juguem massa com per deixar l'educació en mans d'uns pocs i que el repte educatiu els desbordi» (Civís *et al.*, 2007, p. 22).

Referències bibliogràfiques i annexes

